

**ОСНОВНІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ
ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ
У ГАЛУЗІ МУЗИКИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

*(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету
та неопублікованими документами 2013–2014 рр.)*

Наміри України будувати вільне демократичне суспільство можуть бути реальними лише за умови морально-духовної довершеності особистості, де чільне місце посідає духовна краса людини. Значну роль у реалізації цієї мети відіграє естетичне виховання, яке виступає запорукою гармонійного розвитку дітей та молоді, сприяє духовному відтворенню нації. Видатний український педагог В. О. Сухомлинський переконливо твердив: „...Без емоційно-естетичного струменя неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Краса й жива думка так само органічно поєднані, як сонце і квіти” [1].

Одним із найефективніших засобів впливу на молоде покоління є формування естетичної культури та пізнання світу через мистецтво як унікальну форму суспільної свідомості, вид людської діяльності, що являє собою відображення дійсності в художніх образах, один з найважливіших способів освоєння естетичного світу, універсальну форму відображення, оцінки чи пізнання явища, а не його власне буття. У процесі виховання засобами мистецтва народжується особистий духовний світ людини [2].

У нашій державі початкова мистецька освіта розглядається, зокрема, як процес набуття художніх знань та вмінь, як універсальний засіб особистісного розвитку дитини на основі виявлення її індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів. Особистісна орієнтація сучасної освіти в Україні передбачає прилучення дитини або молодої людини до естетичного досвіду людства і до творчої діяльності, що вважається основою духовного розвитку особистості [3].

Це досягається шляхом вирішення наступних завдань: оволодіння дитиною знаннями художньо-естетичної культури, розвиток художньо-образного мислення та розуміння зв'язків мистецтва з природним і предметним середовищем; виховання здатності сприймати та інтерпретувати художні твори,

висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки; опанування художніми вміннями та навичками в практичній діяльності та готовність використовувати отриманий досвід у самостійній діяльності; формування системи знань та уявлень про сутність, види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови мистецтв – музичного, візуального, хореографічного, театрального, екранного; виховання художніх інтересів, смаків, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку тощо [4].

Духовні цінності є важливими з огляду на те, що сучасне молоде покоління існує в умовах полікультурного простору. Натомість мистецька спадщина, акумулюючи емоційно-естетичний досвід багатьох поколінь, із легкістю втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки. Саме тому мистецтво є найбільш ефективним засобом виховання моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції. Його мова – універсальна, вона несе зрозумілу для різних народів смислову інформацію, дає змогу особистості вступати в невербальний діалог з різними культурами минулого й сучасності, пізнаючи їх унікальність і самотність через власне світосприйняття.

Нові тенденції розвитку культури інформаційного суспільства, пов'язані з неупинним поширенням мас-медіа, також не можуть не впливати на систему освіти та виховання, яка в усі часи гнучко реагувала на соціокультурні умови і потреби. Глобалізація як провідна ознака сучасності, а також соціокультурні процеси в Україні, що формуються на ґрунті багатовікових вітчизняних традицій і, водночас, у загальному контексті європейської й світової інтеграції з орієнтацією на загальнолюдські фундаментальні демократичні цінності громадянського суспільства, зумовлюють необхідність переосмислення державою концептуальних засад художньо-естетичного виховання в цілому та початкової мистецької освіти, зокрема [5].

Ставлення підрастаючого покоління до естетичних уявлень сьогодення формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення – засобів масової інформації, особливо телебачення. У той же час, дисципліни художньо-естетичного циклу – музичне та образотворче мистецтво – посідають занадто скромне місце. Тому, в наш динамічний час, що характеризується необхідністю переосмислення багатьох, які раніше здавалися непорушними, істин, необхідно змінювати ставлення з боку держави до культури та мистецтва як до особливо значущої сфери людської діяльності, що набуває у наші дні важливого значення.

Величезна увага приділяється естетичному вихованню у найбільш розвинених країнах світу, про що свідчать наступні факти.

Естетична (гуманітарна) освіта в США займає майже 30 % навчального часу і в школі, і в вузах. Значних успіхів на цьому шляху домоглася Японія, де художньо-естетичному вихованню приділяється стільки часу, скільки в наших школах відведено, приміром, всьому гуманітарному блоку. А в Німеччині на території кожного суб'єкта федерації є свій інститут естетичного виховання, який займається не тільки теоретичними дослідженнями в галузі художнього та естетичного виховання, але й наділений повноваженнями впровадження теоретичних розробок у практику дошкільної, шкільної та вищої освіти. Причому, якщо в Японії та Німеччині, а також Фінляндії та Франції на самих різних рівнях державного управління процесами навчання, виховання і освіти вважають, що музика, образотворчі мистецтва, дизайн, література, театр є найбільш ефективними засобами впливу на розум, почуття і волю людини, на формування в кожного громадянина його творчих здібностей на основі його природних обдарувань, то і в теоретичному плані ці країни роблять все для того, аби з самого раннього дитинства, а потім у дошкільному та шкільному вихованні та освіті дізнатися, зрозуміти, хто з чим народився і що потрібно зробити, щоб природні обдарування проявилися і почали працювати як на благо самого власника обдарувань, так і на благо суспільства. Отже, не тільки турбота про красу і гармонію, а й міркування користі, вигоди, процвітання змушують у світі вважати організацію системи дієвого естетичного виховання одним із першочергових завдань сучасного суспільства [6].

Гарантії художньо-естетичного виховання надаються в Україні шляхом широкої доступності до надбань вітчизняної і світової культури. Розгалужена система культурно-освітніх установ системи Міністерства культури України, до якої належать, зокрема, палаци, будинки, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, центри естетичного виховання, дитячі бібліотеки, картинні галереї, дитячо-юнацькі студії (хорова, театральна, музична, фольклорна та інші), а також курси, студії, центри національних меншин тощо, не тільки створюється підґрунтя для підвищення культурного рівня підростаючого покоління, але й активно спонукає до занять художньою творчістю, а для найбільш творчо обдарованих – до вибору професії в мистецькій галузі.

Мережа сучасних мистецьких навчальних закладів включає: початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) – позашкільна освіта; спеціалізовані школи (школи-інтернати) – загальна середня освіта та допрофесійна підготовка; вищі навчальні заклади I–IV рівнів акредитації.

Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) беруть свій початок від мережі музичних і художніх шкіл, які з часів свого заснування головним завданням ставили надання початкової мистецької (музичної або художньої) освіти. З реформуванням системи освіти в Україні в роки незалежності початкова мистецька освіта розширила свої завдання, визначивши два основних спрямування здійснення навчального процесу – художньо-естетичне виховання грамотного поціновувача мистецтва та надання початкової освіти, достатньої для обрання певного виду мистецтва у якості майбутньої професії [7].

Принагідно слід згадати, що українська школа впродовж своєї тривалої історичної еволюції накопичила значний досвід виховання дітей та юнацтва засобами мистецтва. У педагогічних пошуках сьогодення вчені та вчителі-практики можуть спиратися на традиції українського шкільництва попередніх епох. Ретроспективний аналіз кращих викладацьких досягнень минулого, доробку багатьох поколінь талановитих попередників свідчить, що витoki художньо-естетичного виховання сягають шкіл Київської Русі, де запроваджувався обов'язковий хоровий спів. Основоположні принципи та національні особливості педагогіки мистецтва почали формуватися в братських і козацьких школах, колегіумах XVI–XVIII ст., що спричинило розквіт української хорової культури, появу мистецьких шедеврів українського бароко, виникнення такого оригінального явища, як „шкільна драма” тощо.

У гімназіях та ліцеях XIX ст. гуманітарно-естетичний напрям виховання збагачувався новими формами занять учнів, поширення набули музично-літературні вечори, інструментальне, зокрема й оркестрове музикування, театральна діяльність тощо. Оригінальним, національно своєрідним навчально-виховним системам видатних представників української педагогіки Г. Сковороди, С. Русової, В. Сухомлинського та інших характерні кордоцентричні ідеї, домінування емоційно-образних, зокрема художньо-естетичних чинників становлення особистості, єдність інтелектуального, морального та естетичного розвитку учнів.

Сьогодні у сфері художньо-естетичної освіти конкретизовано такі основні її завдання, як, наприклад: вільний розвиток особистості, виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів; виховання патріотизму, любові до України, поваги до прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності; навчання дітей, підлітків тощо різних видів мистецтва; створення умов для творчого, інтелектуального і духовного розвитку; задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; пошук та залучення до навчання

здібних, обдарованих і талановитих дітей та молоді, розвиток і підтримка їх здібностей, талантів і обдарувань [5].

Статус закладів естетичного виховання галузі культури закріплено в законах України „Про освіту”, „Про позашкільну освіту”, а також в Законі України „Про культуру”, де є пряма норма про те, що законодавство регулює діяльність художньо-естетичної освіти, спеціальної культурно-мистецької освіти, позашкільної освіти в сфері культури, педагогічної діяльності у закладах галузі культури. Зокрема, у статті 3 цього закону прописано забезпечення державою діяльності базової мережі закладів культури, а стаття 22 встановлює, що існуючі заклади культури та заклади освіти культури автоматично включаються до базової мережі. Ця норма є своєрідним запобіжником скорочення освітніх установ галузі культури, в першу чергу початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання).

Початковою ланкою спеціальної мистецької освіти опікуються органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування на правах державної та комунальної форм власності. У своїй діяльності заклади художньо-естетичної освіти керуються Конституцією України, законами України, указами Президента України, постановами та іншими нормативними актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури України, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування тощо, а також Положенням про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) і власним статутом.

З метою забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку інтересів й здібностей учнів і виконання завдань, що стоять перед початковими спеціалізованими мистецькими навчальними закладами, на їх базі можуть створюватися різні відділення – музичні, художні, хореографічні, театральні, хорові, або такі відділи, як фортепіанний, народних інструментів, струнно-смичкових інструментів, духових та ударних інструментів, образотворчого мистецтва, декоративно-вжиткового мистецтва, скульптури, класичного танцю, народного танцю тощо.

В Україні впродовж десятиріч створювалась багатоступенева і безперервна система підготовки мистецьких кадрів. Приміром, отримавши освіту на базі початкових мистецьких закладів, діти можуть продовжити своє навчання, отримавши вищу мистецьку освіту, а згодом вступити в аспірантуру (асистентуру-стажування) [8].

Ідея об'єднати всі чотири рівні навчання (підготовчу – початкову – основну – вищу школи) в одному професійному вищому мистецькому навчальному закладі інноваційного типу належить професору, академіку

Національної Академії мистецтв України, члену-кореспонденту Національної Академії педагогічних наук України, композитору, народному артисту України М. І. Чембержі, який у 1994 році заснував Київську дитячу Академію мистецтв (КДАМ) і є ректором цього інноваційного закладу. В основі створеної ним концепції освітньої діяльності КДАМ – ідея безперервної мистецької освіти.

В Академії здійснюється підготовка фахівців з різних мистецьких спеціальностей. Зокрема, до структури КДАМ, окрім навчального комплексу, входять різні спеціалізовані центри, шість факультетів: музичного мистецтва, образотворчого мистецтва, театрального мистецтва, хореографічного мистецтва, естрадного мистецтва, а також факультет з підготовки юних абітурієнтів, спецкурсів та майстер-класів. Випускники Академії отримують відповідно базову середню, повну загальну середню освіту, освітньо-кваліфікаційні рівні „бакалавр”, „спеціаліст”.

Навчання здійснюється на засадах ранньої професіоналізації, оптимізації навчального процесу, використання сучасних досягнень наукової думки у сфері мистецької педагогіки, методики, історичного та теоретичного мистецтвознавства, поєднання фундаментальних наукових пошуків з проблемами мистецької освіти, впровадження сучасних інформаційних технологій, всебічної комп'ютеризації, захисту інтелектуальної власності юних студентів, поглибленого вивчення кількох іноземних мов, романтизації навчального процесу, естетизації простору навчальних приміщень.

Академія бере активну участь у міжнародному культурному співробітництві з країнами Європи і Америки, а також з Японією, Китаєм, Кореєю, В'єтнамом, країнами СНД. Зокрема, по лінії Міністерства закордонних справ України, Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Київської міської державної адміністрації Академія щорічно приймає чимало делегацій іноземних митців та науково-педагогічних працівників, які вивчають досвід роботи КДАМ. Академія мала спільні проекти з інституціями ООН і ЮНЕСКО, Французьким культурним центром, Британською Радою, Німецьким інститутом Гете, Шведським культурним інститутом, Посольствами та різними дипломатичними представництвами зарубіжних країн у нашій державі [9].

Тут немає учнів – лише студенти, зали як музеї, обов'язкове знання кількох мов і демократія для всіх. Адже змалку виховати відповідальність означає бажання вчитися і перемагати. Вихованців тут майже 600, кожен з них у професії з 6 років. Лауреат уже міжнародної сцени, піаніст Я. Олійник саме тут вирішив, що він створений для музики. Хлопець мріє виступити на сцені Національної філармонії України з концертом Чайковського, який йому дуже подобається. Свій талант показують по всій Європі. Ректор дитячої академії

переконуює: діти, привчені до великих сцен, уже не хочуть емігрувати. А патріотизм – то найвища професійність [10].

На особливу увагу заслуговують спеціалізовані мистецькі школи-інтернати. Це також одна з найбільш ефективних і, водночас, цікавих форм мистецької освіти, де поряд із художньо-естетичним напрямом діяльності діти отримують середню освіту, причому вельми ґрунтовну та різнобічну.

У галузі образотворчого мистецтва як приклад можна навести досвід роботи Державної художньої середньої школи ім. Т. Г. Шевченка, що є провідним державним навчальним закладом такого профілю в Україні. При школі діє інтернат для дітей, що приїхали на навчання з різних регіонів України. Заклад забезпечує базову та повну загальну середню освіту. Шкільна бібліотека налічує книжковий фонд понад 40 тисяч примірників із унікальними виданнями XVIII-XIX ст. з історії вітчизняного та зарубіжного мистецтва, художньої літератури тощо.

Головною метою школи завжди було і залишається навчання та підготовка найобдарованіших дітей в галузі образотворчого мистецтва до вищих художніх навчальних закладів.

Передісторія школи сягає початку XX сторіччя, коли у Києві вперше відкрились тимчасові класи живопису, малюнку та креслення. Протягом трьох десятиріч йшли реорганізаційні зміни структури і назв, викликані кардинальними історичними подіями. Проте засади академічної освіти, що були покладені в основу системи навчання, залишалися незмінними. Становлення Київської художньої школи тісно пов'язане з іменами таких видатних митців України, як академік В. М. Ніколаєв, В. К. Менк, Х. П. Платонов, Н. К. Пимоненко, Ф. Г. Кричевський, О. О. Мурашко, Ф. С. Красицький, К. Д. Трохименко та багато інших.

За даними Центрального державного архіву України 12 серпня 1937 року „Вісті центрального виконавчого комітету” писали: „Просторий зал Київського Художнього інституту переповнений учнями. В залі тиша і дисципліна... іде іспит з малювання для майбутніх учнів першої в Союзі художньої десятирічки”. Крім того повідомлялося, що завершується будівництво нового будинку художньої десятирічки на 250 учнів по вулиці Володимирській, 2 (у 1944 році приміщення надано історичному музею, нині Національний музей історії України). Проектування і будівництво очолив видатний архітектор Й. Ю. Каракіс. Особливістю було те, що на той час подібна споруда була першою не тільки у Києві, а й у державі.

Перший випуск вихованців Київської художньої середньої школи (КХСШ) отримав атестати про середню загальноосвітню і художню освіту 29

червня 1940 року, які вручав директор школи Й. А. Сирота. Трагічні події Великої Вітчизняної війни призупинили діяльність Київської художньої середньої школи, учні разом зі своїм директором А. Я. Футерманом пішли на фронт. І тільки у лютому 1944 року Київська художня середня школа імені Т. Г. Шевченка поновила свою роботу.

Розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 22 січня 1968 року Київську художню середню школу імені Т. Г. Шевченка було реорганізовано в Республіканську художню середню школу імені Т. Г. Шевченка (РХСШ). Тоді ж спорудили нинішнє приміщення школи у Сирецькому парку. Окрім інтернату та навчального корпусу з бібліотекою до складу школи входить корпус із актовим залом і спортивним залом та двоповерхова будівля, де знаходяться скульптурні майстерні й печі для витворів декоративно-вжиткового мистецтва.

Саме з кінця 60-х років склався основний педагогічний колектив, що працює і сьогодні. Переважна більшість випускників школи продовжує своє навчання у Академії образотворчого мистецтва та архітектури, а також інших художніх вузах України. Крім того, велика кількість молодих дарувань вступає до національних академій та коледжів Англії, Ізраїлю, Канади, Нідерландів, Польщі, Чехії, США.

Школа має 11-річну програму навчання. В молодших класах діти вивчають лише дисципліни практичного характеру. На рівні 8 класу дітей ділять за творчими відділеннями: живопис (діти віком від 10 до 15 років), скульптура (віком від 12 до 15 років), декоративно-ужиткове мистецтво (віком від 12 до 14 років). А вже після 9 класу з'являється можливість займатися архітектурою (віком до 15 років). З 10-го класу йде викладання теоретичних курсів із всесвітньої історії мистецтв (протягом трьох років) та з історії мистецтв України. Базуючись на початкових знаннях із всесвітньої історії мистецтв, діти відкривають для себе особливості українського мистецтва.

При закладі працює консультаційний кабінет, який з початку літа розпочинає активну відбірну діяльність: батьки з дітьми приносять творчі роботи, педагоги радяться з ними щодо спеціалізації та відділення, де талант дитини розкриється найкраще. До школи вступають найобдарованіші діти України. За час свого існування школа виховала понад три тисячі обдарованих дітей. Талановиті випускники стали живописцями, графіками, скульпторами, архітекторами, отримали високі звання лауреатів державних премій, заслужених діячів мистецтв України та інші почесні нагороди, зробили і роблять вагомий внесок у розвиток національної художньої культури [11].

Своєрідним творчим звітом вихованців Державної художньої середньої школи імені Т. Г. Шевченка виявилася виставка дитячих робіт, присвячених життю і творчості геніального поета, що відкрилася у 2014 році за підтримки

Міністерства культури України в садибі села Шевченкове Звенигородського району Черкаської області з нагоди вшанування ювілею Кобзаря.

Розповідь про ще один унікальний навчальний заклад, єдиний в Україні, що надає початкову мистецьку освіту з образотворчого мистецтва та гончарства – Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I–III ступенів „Колегіум мистецтв у Опішні” – можна розпочати також із огляду різдвяної виставки, що відбулася наприкінці минулого року в Полтаві. Для неї, вихованці Колегіуму, підготували графічні та живописні малюнки, новорічні листівки та декоративні сніжинки – усього більше сотні робіт у різних художніх техніках та матеріалах, які свідчать про те, що зберігся в Опішні етнокод української кераміки, й був успішно переданий молодому поколінню митців.

Педагог школи Ю. Багацька навчає дітей мистецтву років з 15-ти. Вона переконує: завдяки творчості у дітей формується й відповідний підхід до сприйняття різних життєвих ситуацій. Наприклад, сприймати невдачі, як один з етапів, що незабаром мине. Вчителька не ставить рамок. Головне, на її думку, щоб дитина виконувала роботу цікаво, індивідуально і безпосередньо, щоб там була гармонія, коли дивишся.

З першого до одинадцятого класу разом із загальноосвітніми дисциплінами учні вивчають гончарство, скульптуру, технологію, рисунок, живопис, композицію, кольорознавство, основи технічного рисунка, креслення, історію мистецтва, основи керамології. До навчально-виховного процесу долучаються майстри-гончарі, малювальниці, технологи, художники, які навчають учнів українському гончарству, виготовленню традиційних глиняних іграшок та гончарних форм посуду, опішнянському наліпленому декору та мальовці.

Наставниками у гончарстві є член Національної спілки майстрів народного мистецтва України та Національної спілки художників України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького М. Пошивайло, члени Національної спілки майстрів народного мистецтва України та Національної спілки художників України, заслужені майстри народної творчості України, лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка та премії імені Данила Щербаківського В. Омеляненко та М. Китриш. Тут переконані: щоб виховати дитину, потрібні тепло, турбота, достаток і любов. Тільки народжене в любові, мусить в любові жити, а мистецтво – це і є любов. Саме любові до мистецтва й навчають педагоги Колегіуму мистецтв.

Кожного року „Колегіум мистецтв у Опішні” за сприяння та підтримки Полтавської обласної державної адміністрації, Національного музею-

заповідника українського гончарства в Опішному, Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України – проводить Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль [12, 13].

Так, господарі минулорічного фестивалю „Опішне – 2013” вітали гостей із 7 країн, а Благодійний фонд „Духовне відродження Батьківщини” вже традиційно став одним із головних спонсорів мистецького дійства. Учасники фестивалю знайомилися з історією і традиціями опішнянського гончарства та побували на різноманітних майстер-класах. Протягом усього часу митці працювали у різних вікових категоріях і над власними конкурсними роботами, серед яких компетентним журі було визначено переможців.

У 2013 році крім традиційного Гран-прі фестивалю було виділено дві власні номінації – „Наймолодшому учасникові фестивалю”, а також приз за „Кращу роботу за рішенням Фонду”. Додатковим приємним сюрпризом для художньої школи-інтернату „Колегіум мистецтв у Опішному” стала публікація каталогу із роботами переможців п’яти попередніх фестивалів, здійснена коштом Фонду [14].

У царині музичного мистецтва одним із провідних навчальних закладів України, а також усього Східноєвропейського регіону є Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М. В. Лисенка (КССМШ ім. М. В. Лисенка), яка готує музикантів-виконавців концертного профілю високої кваліфікації. Саме тут видаються педагогічні та науково-методичні розробки з питань виховання виконавців, оркестрової та хорової майстерності, композиторів та музикознавців.

Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М. В. Лисенка має два триповерхових навчальні корпуси які містять 80 класів, 30 приміщень для індивідуальних занять, спортивний та актовий зал.

Школу-інтернат було відкрито в 1934 році при Київській державній консерваторії ім. П. І. Чайковського (тепер – Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського) як професійний навчальний заклад для обдарованих дітей, а в 1944 році їй було присвоєно ім’я видатного українського композитора, засновника школи української класичної музики М. В. Лисенка. Головна мета – підготовка високопрофесійних кадрів. Безперечною перевагою школи є поєднання спеціальної музичної освіти із загальною.

За час свого існування КССМШ ім. М. В. Лисенка підготувала біля 2000 переможців міжнародних та українських музичних конкурсів по всіх інструментально-виконавських спеціальностях, що проходили в різних країнах Європи, Азії та Америки.

Незалежність України та інтеграція її у європейські структури відіграла вагомий роль в розширенні „географії” конкурсів. Юні музиканти сьогодні

беруть участь й одержують премії на конкурсах як в Україні, так і в Німеччині, Франції, Італії, Великій Британії, Греції, Канаді, Японії, США, Чехії, Словаччині, Угорщині, Польщі, Росії, Білорусі.

У школі традиційно працюють найкращі музиканти Києва. В різні роки до складу педагогічного колективу входили такі відомі майстри музичного мистецтва як К. Михайлов, А. Луфер, А. Янкелевич, І. Сливак, В. Яблонський. А сьогодні серед викладачів у школі працюють 2 член-кореспондента Академії мистецтв України, 1 лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, 3 народних артиста України, 16 заслужених артистів України, 4 заслужених діячі мистецтв України, 2 заслужені працівники культури України, 12 професорів, 10 доцентів, 4 доктори наук, 3 кандидати наук.

Із 72-літньої історії школи – більше 22-х років її очолює В. П. Шерстюк, заслужений діяч мистецтв України, професор Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Творча діяльність В.П. Шерстюка різнобічна та багатогранна. Вона складається з професійної викладацької та широкого спектру музично-пропагандистської, методично-виховної, організаційно-громадської роботи.

Професійне досягнення учнів школи багато в чому пояснюються не тільки давніми традиціями, але і тим, що тут на практиці реалізовано найефективнішу форму підготовки професійних музикантів високої кваліфікації – їхнє навчання організовано у системі „школа–вуз”. Це означає, що у класах не тільки посилюються профільні дисципліни шкільної програми, а й читаються додаткові курси викладачами вузу, з яким у школи налагоджено співпрацю, зокрема з питань проходження практики. Стикування діяльності шкільних вчителів і викладачів вузу – це важлива перевага даного варіанту навчання, що відповідає світовим поглядам на вирішення проблем освіти [15].

Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені С. Крушельницької (ЛССМШ ім. С. Крушельницької) при Львівській Національній музичній академії ім. М. Лисенка – це великий навчальний заклад, в якому учні з 1 по 11-й класи, отримують спеціалізовану музичну та ґрунтовну загальну середню освіту, з вивченням іноземних мов: англійської, французької, німецької. Уроки сформовано за загальноосвітніми, музично-теоретичними та спеціалізованими циклами. Музичні заняття поєднуються з загальноосвітніми уроками, а індивідуальні, з обраного музичного фаху, долучаються безпосередньо до навчального процесу. Школа налічує 7 музичних відділів та понад 20 музичних спеціальностей, які уможливають опанування обраного фаху.

Зрештою, величезною перевагою школи є те, що висококоштовна спеціалізована музична та ґрунтовна середня освіти надаються у даному закладі

за державний рахунок. Матеріально-технічна база школи включає: два концертних зали, музей С. Крушельницької, бібліотеку з багатим книжково-нотним фондом та велику фонотеку з CD та DWD дисками, відеозал, два спортивні зали. Крім того, було виконано значний обсяг ремонтних робіт в одному з навчальних корпусів школи і частково в корпусі інтернату, де створено комп'ютерний клас, обладнаний новою звуковідтворювальною технікою.

Тут розвивають свої музичні здібності не тільки львівські діти. Значну частину учнівського колективу становлять мешканці з різних теренів України. Для них при школі з 1960 року створено інтернат з окремим приміщенням, власним персоналом, вихователями, лікарями, репетиторами. Для учнів призначаються вихователі, з 1-го по 4-й клас – репетитори за спеціальністю, а також з 1-го по 9-й клас – репетитор з теоретичних предметів. Класи в інтернаті і в школі оснащені музичними інструментами. Крім того, у кожній жилій кімнаті встановлено фортепіано для самостійних занять та вивчення музично-теоретичних дисциплін.

З перших днів навчання дитини у школі фахівці закладають їй міцні підвалини майбутньої професійної майстерності, посвячуючи у таємниці виконавського ремесла. Специфіка навчання вимагає участі у цьому творчому процесі, зазвичай, не лише викладача але й концертмейстера. Адже переважна більшість музичних інструментів потребує фортепіанного супроводу і лише в дуеті з фортепіано вони найбільш яскраво розкривають всю свою музичну палітру. З часів заснування школи концертмейстери забезпечують стабільну роботу всіх творчих відділів.

Цікавий факт, що в школі ім. С. Крушельницької вперше в музичних навчальних закладах України розроблений та проходить апробацію документ, мета котрого – оцінити зміст праці концертмейстерів. Цей документ отримав робочу назву „Концертно-репертуарний паспорт концертмейстера”. Складається він з двох розділів. У першому фіксується весь репертуар, опрацьований концертмейстером з кожним учнем протягом навчального року. У другому розділі фіксується вся концертна діяльність концертмейстера протягом навчального року, а саме, участь у концертах, фестивалях, конкурсах, тощо. Цей документ повністю розкриває зміст роботи концертмейстерів у школі і є важливим при проходженні концертмейстерами запроваджених Міністерством культури України планових атестацій творчих працівників мистецьких навчальних закладів. Успішні результати апробації концертно-репертуарного паспорта концертмейстера у школі ім. С. Крушельницької заслуговують на те, щоби у майбутньому цей документ став обов'язковим для всіх навчальних закладів України.

Сьогодні неможливо уявити собі мистецьке життя міста без школи, яка постійно активно концертує – це „Симфонічні ранки”, тематичні концерти у Львівській філармонії, в Оперному театрі, в Будинку органної музики. Учні школи презентують своє мистецтво не лише в Україні, але й за її межами – у Польщі, Німеччині, Угорщині, Чехії та інших країнах зарубіжжя. Постійно налагоджуються міжнародні контакти з іншими державами: спільні концертні програми, співпраця з музичними навчальними закладами Угорщини, Швеції, Польщі, Німеччини.

Тісний зв'язок і творча співпраця школи з Львівською державною музичною академією ім. М. Лисенка урізноманітнюють та збагачують навчальний процес. Учні школи переважно стають студентами базового вищого закладу, хоч географія заангажування випускників школи безмежно широка – студії в престижних вищих школах за кордоном, робота в кращих світових оркестрах, музичних навчальних закладах, театрах, культурних установах.

Крім того, останнім часом школа поглиблює творчі взаємозв'язки з польськими колегами. Видатні артисти є частими гостями закладу на творчих зустрічах, провадять майстер-класи. Тривала успішна діяльність школи-інтернату неодноразово відзначалась: серед учнів – лауреати та дипломанти міжнародних та всеукраїнських конкурсів, президентські та державні стипендіати.

З огляду на урядове підпорядкування і цілковите державне забезпечення школа-інтернат ім. С. Крушельницької – це єдиний навчальний заклад такого типу на теренах Західної України. Водночас, зважаючи на властиву недостатність обсягів державного бюджетного фінансування для належного зміцнення матеріально-технічної бази, суттєвого оновлення музичного інструментарію, здійснення капітального ремонту переважної більшості приміщень, школі вкрай необхідні добродійні надходження коштів від меценатів і спонсорів, свідомих визначної ролі і призначення цього навчального закладу, визнаних у світі традиційних здобутків Львівської музичної школи і майбутніх досягнень її вихованців в царині духовного, культурного і мистецького відродження України.

Тож, вихованці львівської школи впевнено прямують у своє майбутнє з великими творчими досягненнями. А на сьогоднішній день школа-інтернат ім. С. Крушельницької переживає часи справжнього розквіту та відродження. Цей всесвітньовідомий мистецький заклад гідно займає провідні позиції у царині мистецької освіти [16, 17].

Одеську середню спеціалізовану музичну школу-інтернат імені професора П. С. Столярського було засновано в 1933 році з ініціативи видатного педагога-скрипаля П. С. Столярського, який став її першим

директором і провідним викладачем. Одеська музична десятирічка була першою в Радянському Союзі і стала зразком для створених пізніше аналогічних навчальних закладів у Москві, Санкт-Петербурзі, Свердловську, Києві, Харкові, Львові. Основою її стала „Державна студія музичного виховання дітей”, створена на базі приватної школи П. С. Столярського.

Головними педагогічними принципами Столярського були раннє професійне навчання обдарованих дітей, виявлення яскравих індивідуальних якостей, розвиток художнього смаку і артистизму, виховання музикантів – віртуозів концертного масштабу. Цей досвід дав згодом блискучі результати. Випускники 30-х років принесли одеській скрипковій школі європейське визнання:

Д. Ойстрах, Н. Мільштейн, Е. Гілельс, М. Фіхтенгольц.

Тоді ж розпочалося будівництво приміщення школи в красивому місці історичного центру Одеси – на Сабанієвому мості. Нова споруда, побудована за проектом архітектора Троупянського, відповідала своєму призначенню – урочистий фасад, великі світлі класи, фойє з колонами. У роки війни її було зруйновано. І вже у 1944 році, після звільнення Одеси, почалися відновлювальні роботи і через кілька років школа повернулася у свою прекрасну будівлю.

У наші дні школа – це один з провідних навчальних закладів не лише в Одеському регіоні, але й в усій Україні. Розвиваючи традиції старої школи, в ній працюють педагоги, які творчо успадкували традиції перших вчителів. В основі лежить не тільки виховання музикантів-виконавців лауреатського масштабу, що, до речі, завжди було головним стимулом існування школи. У наш час завдання школи набагато розширилися: до них належить комплексне, багатогранне виховання різнобічно і сучасно освічених музикантів.

Поряд з музичними професійними навичками учні здобувають загальну середню освіту в рамках загальноосвітньої школи та ґрунтовну музично-теоретичну підготовку. У школі навчаються не тільки діти, які живуть в Одесі. Значна частина учнів з різних областей та регіонів України. Для них при школі відкрито інтернат, який має своє спеціальне приміщення з власним персоналом, вихователями, лікарями.

Будні закладу – це уроки, щоденні заняття на інструментах, гра в камерному ансамблі, академічні, святкові або класні концерти. Учні беруть активну участь у різних конкурсах, як місцевих, так і всеукраїнських, міжнародних. Кілька разів на рік у Великому залі Одеської філармонії проводяться концерти „Спадкоємці П. С. Столярського”, на яких юні таланти виступають у супроводі камерного оркестру. Яскраві сторінки учнівського життя доповнюють концертні поїздки, виступи молодих музикантів в інших

навчальних закладах та на різноманітних концертних сценах не тільки України, але і різних країн ближнього і далекого зарубіжжя: Росії, Польщі, Чехії, Греції, Болгарії, Румунії, Німеччини, Італії та інших [18].

Не менш шанованим навчальним закладом є Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат, заснована 1943 року. Це один з чотирьох, існуючих на сьогоднішній день в Україні закладів такого типу, окрім київського, львівського, згаданих вище, а також одеського.

Історія школи починається ще у 1933-му, коли при Харківському музично-драматичному інституті, перетвореному згодом в державну консерваторію (зараз – Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського), відкрилася студія для музично обдарованих дітей. Це був час перших значних перемог українських музикантів – виконавців на Міжнародних конкурсах. Важливою проблемою вітчизняної виконавської школи тих часів була професійна музична освіта з дитинства.

33 піаністи, 16 скрипалів, 5 віолончелістів, 4 баяністи – таким був первісний склад маленьких учнів нового навчального закладу незвичайного типу. При студії було створено дитячий симфонічний оркестр і творчу групу юних композиторів, з якими проводили заняття видатний композитор та музикознавець, засновник Харківської композиторської школи С. С. Богатирьов і композитор В. А. Барабашов. Специфічні вимоги виховання майбутніх професійних музикантів, розроблені в студії, дали блискучі результати. Її випускники незабаром створили фундамент музичної освіти в Харкові.

Сміливий експеримент у галузі педагогіки було продовжено в перші післявоєнні роки в Харківській музичній десятирічці. Тепер у межах одного навчального закладу було поєднано музичну та загальноосвітню школи. Перший директор школи, відомий на Україні музикант, диригент духового оркестру та оркестру народних інструментів В. А. Комаренко і педагогічний колектив, у складі якого були видатні митці Харкова Р. С. Горовиць (сестра відомого американського піаніста В. С. Горовиця), Б. О. Скловський, А. А. Лещинський,

А. Л. Козловичер, Ю. Ф. Пактовська, А. Я. Гельрот, М. І. Герасимчук, І. М. Дубінін, проявили максимум зусиль та ентузіазму, щоб налагодити нормальні заняття у складних умовах того часу серед руїн тільки що звільненого від фашистів міста.

320 учнів тіснилися поряд із студентами музичного училища в маленькому приміщенні по вулиці Свердлова, 30, що до війни займала консерваторія. Навчання проводились у три зміни, не вистачало підручників, зошитів, музичних інструментів. Але з перших кроків свого існування музична десятирічка стала одним з провідних центрів музичної культури Харкова. В

шкільному музеї зберігаються численні афіші, програми концертів, які проходили і в рідних стінах, в маленькому затишному залі, і на заводах, в сільських клубах, загальноосвітніх школах. Юні музиканти виступали на всіх міських урочистих вечорах і святах.

Друге десятиріччя шкільної історії – це період накопичення педагогічної майстерності та створення кращих умов життя й діяльності учбового закладу. На чолі школи – досвідчений керівник і музикант Л. О. Карпова. Завдяки її енергії та наполегливості в 1959 році колектив одержав нове приміщення по вулиці К. Маркса, 19, де школа розташована і сьогодні. Просторі сонячні класи, чудово обладнані предметні кабінети, бібліотека та студія звукозапису, великий концертний зал на 500 місць, малий та спортивний зали – усе це створює достатню матеріальну базу для всебічного здійснення навчального процесу.

У 1963 році на шкільному подвір'ї піднявся чотириповерховий інтернат із спальними кімнатами, навчальними класами, приміщенням для спорту, ігор та відпочинку – новий дім для 100 учнів з усієї України. Загальний контингент на той час становив майже 500 дітей. Серед них – багато майбутніх зірок світової музичної культури.

З 1984 року колектив школи очолює заслужений діяч мистецтв України В. М. Алтухов. Досвідчений фахівець, талановитий педагог, нинішній директор вважає головним завданням сучасного навчального процесу розкриття творчого потенціалу кожного учня, кожної неповторної дитячої особистості. Великою мірою досягненню цієї мети сприяють організовані з ініціативи колективу школи та її директора різноманітні цікаві музичні події, які виходять за межі суто шкільних і всебічно пов'язані з творчим життям усієї країни. Вони спрямовані на максимально високий рівень професійної підготовки вихованців школи, розширення творчих стосунків педагогів та учнів з колегами з України та музикантами інших країн.

Так, за останні роки на базі Харківської середньої спеціальної школи-інтернату було проведено ряд міжнародних юнацьких конкурсів: виконавців на духових інструментах (кларнет, фагот); скрипалів (за сприяння видатного українського скрипаля, проф. Б. А. Которовича); піаністів, які кожні два роки збираються з різних країн світу на поклик керівника й голови журі конкурсу, музиканта зі світовим ім'ям н. а. Росії і України В. В. Крайнева. У 1997 році конкурс юних піаністів Володимира Крайнева увійшов до Європейської спілки молодіжних музичних конкурсів (ЕМСУ) і став достатньо відомим серед творчої молоді світу.

Кожного року восени в школі проходить міжнародний фестиваль дитячого виконавського мистецтва „Музика – наш спільний дім”, а влітку в Феодосії (АРК) проводяться заняття літньої школи та фестиваль „В гостях у

Айвазовського”, учасники якого поєднують творчу працю з прекрасним відпочинком на березі Чорного моря. Школа має платне підготовче відділення, де перші кроки музичної освіти проходять діти віком 5–6 років.

Велике значення для підвищення методичного потенціалу педагогів школи мають творчі зв'язки з Харківським національним університетом мистецтв ім. І. П. Котляревського. Провідні майстри вузу плідно працюють у школі, збагачуючи навчальний процес своїм досвідом.

Важко навіть перелічити всі прикмети розвитку шкільного сьогодення. Приміром, неабиякою популярністю користуються музичні шкільні колективи, за участю яких відбуваються і концерти, і гастрольні подорожі Україною та за кордон. В арсеналі харківчан – численні перемоги на престижних міжнародних музичних форумах.

Українська нація – одна з наймузикальніших. Це визнав світ. Давніми нашими музичними інструментами вважаються кобза, бандура, сопілка. А згодом поряд із ними з'явилася скрипка. В Україні цей інструмент почав поширюватися з XVII століття і відразу став улюбленим [19].

У 2013 році Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат отримала в подарунок цінну скрипку від Музичного фонду Дениса Северіна „Мистецтво без кордонів” („Kunst ohne Grenzen”) вартістю близько шести тисяч євро. Її вручив під час урочистого концерту з нагоди 70-річчя харківської школи-інтернату Д. Северін – віолончеліст зі світовим ім'ям, професор вищої школи музики у Женеві та вищої школи мистецтв у Берні (Швейцарія).

Маестро, котрий сам був вихованцем харківської „музичної десятирічки”, останні 13 років живе і працює у Швейцарії, але часто приїжджає у рідне місто. А коли він говорить про тутешніх музикантів, каже „ми”, не відособлюючи себе від співвітчизників. Д. Северін прагне допомагати українським колегам: його фонд часто привозить харківським юним музикантам іменитих педагогів з Європи, які проводять безкоштовні майстер-класи.

Ця скрипка – не Страдіварі, не Гварнері, це німецька майстрова скрипка, зроблена на початку XX століття. Але для школи це дуже цінний подарунок, адже тут практично немає інструментів такого класу. На думку всесвітньовідомого музиканта, те, на чому сьогодні грають учні школи – не піддається опису. У Європі, наприклад, у Швейцарії, любителі грають на кращих інструментах, ніж у нас професіонали. У той же час українські меценати часто виділяють кошти не на те, що збагачує людину духовно, морально і естетично, а це дуже прикро, вважає Д. Северін: „До цих пір ми граємо на скрипках і віолончелях краще, ніж наші футбольні команди. Вони програють відповідальні матчі, а ми виграємо. А бюджет вищий у них”.

Директор харківської музичної школи-інтернату В. М. Алтухов вважає такі акти доброї волі дуже обнадійливим явищем у сучасному мистецтві. Це добре, коли люди, котрі досягають великих успіхів, пам'ятають про заклад, де вони виховувалися і допомагають йому.

Грати на цій скрипці будуть найкращі учні школи, а хто саме – вирішуватиме педагогічна рада за результатами творчих змагань. Щоправда, інструмент не даватимуть комусь назавжди, а лише в тимчасове користування, передаючи з рук в руки найталановитішим. У школі вчиться багато дітей, і всі вони потребують якісних інструментів. Особливо гостро школа потребує альтів і віолончелей неповного розміру, призначених для найменших учнів. Тому, директор звернувся до славетного вихованця школи з проханням винайти можливість подарувати ще й маленьку віолончель, адже талановиті учні, котрі хочуть стати професійними музикантами, повинні грати на професійних інструментах [20].

Серед майстрів-віртуозів побутує вислів: грає не музикант, а скрипка. Але ж справжню скрипку від майстра-професіонала дістати нелегко, до того ж, вона недешева, особливо це стосується скрипки найвищого класу.

Подаруймо дитині скрипку! Саме із таким закликом до скрипкових майстрів України – взяти постійне шефство над музичними школами та забезпечити юних скрипалів якісними музичними інструментами – звернувся на сторінках газети „Слово Просвіти” О. Моргоч (1926–2013) – всесвітньовідомий скрипковий майстер, просвітянин та громадський діяч з Кіцманя Чернівецької області.

Буковинський майстер упродовж життя намагався розвідати таємниці виготовлення цього дивовижного інструменту, однак найголовніше, вважав О. Моргоч, – вкласти в ту роботу душу, щоб додати голосу скрипки неповторного звучання. Бо скрипка „співає і плаче, немов дитина”. Спеціалісти кажуть, що йому це вдалося. На інструментах О. Моргоча грають сьогодні провідні музиканти в Німеччині, Іспанії, Італії, Росії, Ізраїлі, Канаді.

Всенародна любов до диво-інструмента, що знайшла відображення в українському фольклорі, не занепадає сьогодні і в Україні, особливо серед молоді. Багато учнів дитячих музичних шкіл хочуть навчатися саме по класу скрипки. Але, як відомо, грають вони здебільшого на фабричних інструментах, виготовлених на конвеєрі, покритих банальним меблевим лаком. Або на фанерних китайського виробництва. Ті скрипки гарні на вигляд, але про нормальний звук годі говорити. Це сьогодні велика проблема. Адже в Україні безліч музичних шкіл, які держава не забезпечує високоякісними інструментами, а батьки не завжди можуть їх придбати. Але ж майбутній скрипаль має змалку звикати до естетики скрипки, до зручності гри та чистоти

й неповторності звука, щоби мати прогрес у творчості. На фанерній конвеєрній скрипці цього досягти неможливо, вважає майстер.

За життя О. Мороч брав шефство над учнями-скрипалями кіцманської дитячої музичної школи ім. В. Івасюка. Для початку він безкоштовно відремонтував і відреставрував вісім шкільних дитячих скрипок, щоб на них було грати зручно і приємно, та щоб хоч трохи поліпшити тембральні властивості інструмента. А для особливо обдарованих дітей власноруч виготовив і подарував кілька нових скрипок – половинок і три-четвертинок.

До слова, досвід подібного шефства існує у багатьох країнах світу. Одного разу до знаменитого українця, котрий брав участь у Міжнародному конкурсі скрипкових майстрів у Москві (Росія), звернулися представники Німеччини з проханням виготовити для вихованців їх музичних шкіл 150 дитячих скрипочок. Німці завжди дбали про своїх юних музикантів, про майбутню культурну еліту нації. О. Мороч вважав, що саме зараз настав час і українцям про це потурбуватися. Звісно, це не проста справа, але вдячна й надзвичайно потрібна, особливо якщо ми хочемо мати українських Паганіні, Ойстрахів, нових Которовичів. Тож, майстер мав велику надію, що його клич знайде підтримку не тільки з боку скрипкових майстрів, але й з боку Міністерства культури України, Всеукраїнського товариства „Просвіта” та інших громадських національно-культурних організацій держави [21].

Стосовно меценатства у цій сфері, то тут важлива будь-яка допомога юним талантам, бо, на жаль, іноді це – чи не єдина можливість для творчого росту дитини у якомусь виді мистецтва. Та чи багато нині справді безкорисливих меценатів, які, знаючись на мистецтві, подають руку допомоги зовсім юним хлопцям і дівчатам?

Відповідь однозначно не втішна. Нині меценатство стає швидше винятком, аніж правилом: від прохань про підтримку заздалегідь відмахуються, мовляв, є справи набагато важливіші, аніж якийсь хлопчина з його унікальним голосом чи дівчинка, яка так хоче поїхати на престижну виставку зі своїми першими мальованими роботами. Звісно, далеко не всім з них судилося стати геніями чи принаймні видатними, або ж відомими. Але ті здібності, якими діти володіють від природи дають усі підстави розраховувати на їхнє велике творче майбутнє.

Втім, на заваді, як завжди, стають гроші, точніше, їхній брак. З державного бюджету протягом року в розрахунок на дитину виділяють у межах 2 тисяч гривень, враховуючи заробітну плату викладачів, витрати на комунальні послуги тощо. А тим часом лише маленький пензлик коштує 50, а найпростіший мольберт – 150 гривень. Де брати їх, якщо батьки не в змозі підтримати дитину? Тож часто залишається тільки сподіватися на волю

випадку або чиюсь благодійність. На жаль, зараз країна не має меценатів рівня Харитоненків, Терещенків, інших справжніх жертвовників, котрі свого часу левову частку власних прибутків витрачали на благодійництво. Нинішні „скоробагатки зазвичай не переймаються подібними проблемами. А хто допоможе розкрити талант дитини, якщо вона живе, приміром, у селі, далекому від цивілізації? [22].

Та, на щастя, світ не без добрих людей. Упродовж 11 років у селі Терни, що на Сумщині, проходить єдиний в Україні обласний фестиваль-конкурс хорових колективів сільських шкіл, журі якого незмінно очолює н. а. України, лауреат Шевченківської премії, проф. А. Ю. Мокренко. Підтримку цьому творчому заходу надає також уродженець села, а нині керівник однієї з будівельних компаній Києва, меценат С. М. Осиковий. Він завжди готовий фінансово підтримувати юних співаків. І робить це щороку в травні, без нагадувань і прохань. А коли дітлахи одержують призи, подарунки та премії, то разом з ними радіє, як і вони самі.

Коли йдеться про сільських вундеркіндів, прикладом меценатської допомоги можна вважати й дитячий музичний конкурс пам'яті П. І. Чайковського, який проходить на українській батьківщині знаменитого композитора – у селі Кам'янка Черкаської області. 2013 року конкурс проходив уже в одинадцяте і був присвячений 100-річчю заснування Національної музичної академії України, яка також носить ім'я композитора.

Цей унікальний захід, покликаний дати шанс проявити себе дітям з маленьких містечок та сіл, був започаткований 10 років тому. Знаходити та підтримувати юних музикантів, котрі вчаться в музичних школах у сільській місцевості та в невеликих містечках, – саме таку мету поставили перед собою його творці: Кам'янський державний історико-культурний заповідник, Національний комітет України Міжнародної Музичної Ради/ЮНЕСКО, Російський центр науки і культури в Києві, за підтримки Посольства РФ в Україні. З перших років існування конкурсу ним також опікується Кам'янська адміністрація районної та міської рад, кілька разів до його проведення долучалося Міністерство культури України.

Нині музичний конкурс пам'яті П. І. Чайковського є своєрідним „сертифікатом” на виживання дитячої музичної освіти у найвіддаленіших куточках України, адже велика кількість українських дітей вчиться не в столиці, і навіть не в обласних центрах. До речі, захід привернув до себе увагу й тих, кому просто не байдуже майбутнє країни. Так, вже декілька років дитячому музичному рухові активно допомагає мистецька фундація „Наше”, започаткована українською художницею З. Лихачовою з метою підтримки талановитої української молоді. Фонд залучив, зокрема, юних художників до

створення логотипу конкурсу та художнє втілення його головної винагороди – кришталевої статуетки, – а також започаткував грошові премії для переможців і кращих педагогів, стипендії та гранти для талановитої молоді.

Минулого року у лави меценатів влилася компанія „ACROPOLIS” – один із найбільших дистриб’юторів музичних інструментів на Україні. Її регіональний директор І. Шевченко зробив дітям по-справжньому королівський подарунок – скрипку, яка зберігатиметься в Кам’янському історичному музеї. На цьому інструменті гратимуть лауреати конкурсу, він звучатиме на різних музичних вечорах у Кам’янці. Організатори конкурсу прийняли цю скрипку із задоволенням, зважаючи на велику скруту в країні з хорошими інструментами, особливо в сільській місцевості та райцентрах. Як найвищу винагороду діти також сприймають право зіграти на роялі, за яким працював сам П. І. Чайковський, а відреставрували цей раритетний інструмент у 2007 році на особисті кошти В. Черномирдіна, який вісім років очолював Посольство РФ в Україні [23].

Отже, сьогодні ні для кого не секрет, що в селах культура і мистецтво ледь жевріють. Та бувають і винятки, коли саме сільські осередки мистецької освіти стають прикладом для наслідування іншим школам, хоч би й розташованим у великих містах. Один з таких прикладів – Стрітівський педагогічний коледж кобзарського мистецтва, що у селі Стрітівка Кагарлицького району Київської області.

В Україні з давніх часів існували народні кобзарські школи, а також і мистецькі школи гри на різних народних музичних інструментах. Але за роки репресій у 1930–1960-х роках в Україні було винищено сотні народних співців. Саме тому 1988 р. на хвилі українського націє- і державотворення, у провідних діячів культури України – поета і академіка Б. Олійника, письменника О. Бердника, заслуженого артиста України В. Литвина, співака-бандуриста В. Горбатюка, письменника О. Гончара – виникла ідея створення Першої республіканської школи кобзарів з метою відродження стародавніх музичних традицій українського народу.

Офіційно Кобзарську школу було відкрито 31 серпня 1989 року. Ця подія отримала великий резонанс. Та головне інше: за понад двадцять років був створено фаховий педагогічний колектив, в якому нині працюють кваліфіковані музиканти з усієї України, викладачі вищих навчальних закладів Києва. Студенти-кобзарі успішно виступали на кращих столичних сценах Києва та інших міст України.

За понад 20 років Стрітівський педагогічний коледж підготував близько 250 співаків-бандуристів. Більшість з них вступила у провідні мистецькі вищі України, регулярно беруть участь і перемагають в конкурсах молодих

бандуристів, тощо. Найважливішим досягненням спільної творчої праці колективу педагогів і студентів є сам факт активної діяльності „стрітівських кобзарів в системі сучасної національної музичної культури.

Теперішній директор С. Г. Колосовська найскладнішими часами для школи вважає 90-ті, коли на курсі всього по 4–5 дітей навчалася, натомість тепер їх кількість збільшилася до 10–12 студентів. Окрім середньої освіти, тут навчають грати на бандурі та фортепіано, співати. До речі, до коледжу беруть дітей і без початкової музичної освіти, що дуже важливо для сільських дітей, яким нема де опанувати нотну грамотність. І за чотири роки навчання вони мають вивчити все, що інші діти 9 років у музичній школі проходять.

Репетиція шкільної капели бандуристів „Барви України більше схожа на виставу. Цікаво дивитися на те, як утримує увагу капели молодий керівник, М. Воловоденко, випускник Стрітівської школи, а нині – соліст Національної капели бандуристів. Він, як і ще багато хто з викладачів, приїздить до своїх вихованців на репетиції з Києва. А колись тут навіть знамениті сестри Байко викладали. Нині гордість школи – В. Кушпет, один із засновників групи „Кобза, який майстерно грає ледве не на всіх українських струнних інструментах: старосвітській кобзі, бандурі, колісній лірі, тарбані.

Проте в школі навчають ще й як робити інструменти. Щоправда, аби бути вправним майстром, треба цьому все життя присвятити.

На жаль, гарний інструмент – одна з проблем сучасних кобзарів. Коштує вона недешево – від 8 до 12 тисяч гривень. До того ж Чернігівська фабрика музичних інструментів уже зачинилася, а львівська випускає дещо іншу бандуру, під яку треба довго підлаштовуватися.

Практику діти проходять тут же, у школі – на уроках музики викладають. А як тільки потеплішає – їздять на „кобзарку”. Це так називають виїзд до Києва на вуличні гастролі. Виступають на Хрещатику, у переходах, метро. А директор С. Г. Колосовська й не заперечує проти такої практики, адже кобзар – це мандрівний артист, і випускники школи мають набути й цього досвіду.

Діти тут навчаються, живуть у чистому та теплому гуртожитку. Приїзять з усієї України – з Київщини, Сумщини, Черкащини, є й із Західної України, і зі Східної. Навіть із Молдови. Раніше приймали лише хлопців, а тепер вже і дівчат беруть.

Своє майбутнє багато хто зі студентів пов'язує зі вступом до консерваторії чи університету культури, де є кафедра кобзарського мистецтва, хтось свої колективи хоче створити. Тут дуже пишаються гуртом „Шпилясті кобзарі”, що показав себе і в російській телепрограмі „Хвилина слави”, і в українському шоу талантів. Молоді хлопці виконують не лише українські класичні твори, але й світову естрадну класику. А об'єднав гурт випускник і

викладач школи, фіналіст шоу „Україна має талант” Я. Джусь. Тож, майбутнє в кобзарства є [24, 25].

Приклад іще одного сільського навчального закладу, яким Україна може по праву пишатися – спеціалізована школа-інтернат у селі Шевченкове Звенигородського району Черкаської області. Тут восени минулого року відбулося урочисте відкриття „Світлиці Тараса Шевченка”. Гості свята мали нагоду пересвідчитись, які тут гарні діти вчать – і співають, і танцюють, і „Кобзаря” читають – готуються до святкування 200-річчя від дня народження українського Пророка і вчителя.

Під час урочистостей відбулися також церемонія посвяти в кобзарі юних хлопців, котрі будуть тут учитись грі на бандурі та співу, і концерт „Уклін тобі, Тарасе!” у рамках мистецького проекту лауреата Шевченківської премії, н. а. України В. Нечепи – автора „200 концертів до 200-річчя від дня народження Шевченка”. Це був 147-й за ліком концерт. Упродовж тридцяти років В. Нечепи займається кобзарюванням: концертним, гастрольним, організаційним. Разом з поетом М. Негодою вони свого часу збирали підписи жителів Шевченковому на підтримку створення у селі кобзарської школи. Час минув і мрія стала реальністю. На батьківщині Кобзаря, поряд із музеями Національного заповідника в селі Шевченкове при школі-інтернаті гуманітарного спрямування для обдарованих дітей тепер діє народна Світлиця, яка виховує нове покоління талантів України.

Є тут чудовий ансамбль бандуристів, і досвідчені викладачі є. Цього року із п’ятнадцяти відібраних хлопців до школи вступило лише шість. В. Нечепи вважає, що як набиратимуть кожного року по 5–7 хлопців, то через десять років його вихованці зможуть виступати з концертами і брати участь у найпрестижніших конкурсах і фестивалях [26].

Ще один приклад успіху сільських шкіл, де викладають дітям мистецтво на найвищому рівні – Малобілозерська обласна гімназія інтернатного типу „Дивосвіт”, розташована в мальовничому селі Мала Білозерка Василівського району Запорізької області. Упродовж 10-ти років ця гімназія дбайливо розвиває кожного вихованця як патріота і гармонійно розвинену особистість. Унікальність дитячого осередку полягає у становленні особистості дитини шляхом її духовного збагачення цілющими джерелами національної культури і регіональними традиціями гончарного мистецтва, якими славились пращури Білозерщини у 30–60-ті роки минулого століття.

Крім того, „Дивосвіт” належить до мережі загальноосвітніх навчальних закладів України з високим технологічним рівнем, новітнім навчально-методичним та інформаційним забезпеченням, потужним кадровим потенціалом. Історія його інтенсивного розвитку починалася у 1997 році із

незвичайної назви, а також введення у старшій школі ще більш незвичайної професії „Виробник художніх виробів з кераміки”.

Ці фактори і поклали початок становленню в мальовничому українському селі Малій Білозерці інноваційного навчального закладу, який сьогодні є Асоційованою школою ЮНЕСКО, експериментальним майданчиком Інституту професійної освіти і освіти дорослих Академії педагогічних наук України з проблеми „Розвиток творчого потенціалу учнівської молоді засобами декоративно-ужиткового мистецтва”, експериментальним навчальним закладом обласного рівня з проблеми „Профільна підготовка сільської учнівської молоді з художньо-естетичного та технологічного профілів діяльності (декоративно-ужиткове мистецтво)”.

Гімназія „Дивосвіт” під творчим керівництвом директора Я. М. Овсієнко – володарка почесного звання „Лідер сучасної освіти”, двічі бронзовий призер та багаторазовий дипломант Міжнародної виставки навчальних закладів „Сучасна освіта в Україні”, лауреат Всеукраїнського конкурсу „100 кращих шкіл України” у номінації „Школа – соціокультурний центр села”, переможець Всеукраїнського дитячого фестивалю майстрів народних мистецтв (Пирогово, 2006 рік), а також інших численних всеукраїнських, міжнародних мистецьких та інтелектуальних конкурсів, виставок, турнірів.

Про те, що кожний народ має свої звичаї, культуру, розмовляє різними мовами, та все одно завжди знаходиться багато тем для спільної розмови, юні дивосвітівці переконалися, коли в рамках проекту міжнародних культурних обмінів з 3 по 7 листопада 2013 року приймали делегацію у складі 25 осіб (19 учнів та 6 вчителів) з містечка Плятерув Республіки Польща.

За декілька днів перебування в запорізькому краї юним полякам хотілося побачити і дізнатися якомога більше. Кожен день був наповнений яскравим враженнями, новими відчуттями і позитивними емоціями.

Польські друзі захоплювалися „Дивосвітом”: навчальними кабінетами, спальними корпусами, майстернею художньої кераміки, де вони під керівництвом юних наставників власноруч виготовляли з глини зразки народних іграшок, і звичайно ж, своїми ровесниками – вихованцями школи.

Гості відвідали шкільний музей етнографії. Спостерігаючи, як бережливо зберігається неоціненна спадщина українського народу в тутешньому музеї, вони вирішили, що створять такий музей у себе в школі, адже історія держави починається з розуміння свого коріння.

Особливо зацікавила поляків організація позашкільної роботи, приємно вразив виступ ансамблю пісні і танцю „Гладос” – переможця міжнародних, всеукраїнських, обласних конкурсів. А під час так званих „годин спілкування” польські і українські діти підготували свої презентації, де кожний розповідав

про свій край, про те, що вважає найважливішим у житті, чим пишається. Інтерес дітей до культури, історії і традицій держав-учасниць обміну був дуже високим. Як результат: було реалізовано спільний проект із створення українсько-польського словника на допомогу для спілкування учасників обміну.

Шкільне життя дивосвітівців урізноманітнюється з кожним навчальним роком. Так, 2013-го учні під керівництвом своїх учителів – майстрів-гончарів О. В. Караченцевої та О. І. Вертегела – відвідали острів Хортицю Запорізького краю у день, коли тут проходив IV Всеукраїнський козацький фестиваль „Покрова на Хортиці”. Там зібралися майстри з усієї області, щоб показати глядачам свої вироби: мотанки, ікони, сплави з металу, вишиванки, вироби з тіста, і навіть із сиру, а також керамічні вироби.

Вихованці гімназії активно долучалися до ярмаркового дійства: ліпили вироби з глини, крутили глечики на крузі. Дівчата 10 класу гімназії вчили дітей та їх батьків робити народні іграшки, а хлопці показували всім присутнім, як вправно працювати на гончарному крузі. Тож завдяки вчителям гімназії, які радо передають учням свої знання, діти змогли вже свої уміння передати іншим людям і отримати радість від творчого процесу [27].

Україна багата на таланти, тому й не злічити в нас на батьківщині музичних, хореографічних та інших дитячих та молодіжних освітніх закладів, де навчання відбувається за напрямом художньо-естетичного виховання. Насправді це не просто освітні установи, це справжні осередки добра, краси, духовності та національного єднання. Українці по праву можуть пишатися своїм творчо обдарованим молодим поколінням. Та не менш цінним внеском у культурну скарбницю нації є самовіддана праця їх досвідчених педагогів, адже успішність і творчий розвиток дитини напряму залежать не тільки від батьків, але й від вчителів.

Про педагогічну діяльність викладача-методиста вищої категорії Київської дитячої музичної школи ім. С. Турчака, члена Ради директорів шкіл естетичного виховання столиці, голови художньої ради Київської дитячої філармонії, з.д.м. України М. Й. Єрошевського відомо давно і батькам, і дітям. Він є тією людиною, котра все своє життя присвятила вихованню молодих артистів, які ступили на шлях здобуття професійної освіти.

Звичайно, одним з найголовніших досягнень М. Й. Єрошевського є заснування Київської дитячої школи мистецтв ім. Стефана Турчака, яка у грудні 2013-го святкувала своє 45-річчя. За десятки років педагогічної діяльності він виплекав понад 2000 юних талантів. Більшість із них уже досягли неабияких успіхів у кар’єрі та стали лауреатами всеукраїнських і міжнародних конкурсів. Слід також зазначити, що близько десяти випускників повернулися

до музичної альма-матер уже в ролі викладачів. Ще чимало колишніх учнів, ставши батьками, привели до школи своїх дітей, котрі тепер навчаються тут, прагнучи стати творчими особистостями.

Методики навчання вокалістів не змінилися з плином часу, проте додалися деякі супутні нововведення. Так, якщо ще кілька десятиліть тому виступ вокаліста міг не супроводжуватися хореографічною постановкою, то сьогодні це неможливо. Виконавець повинен показати глядачеві номер з танцювальними рухами й колоритним концертним костюмом, тому зараз учні мають вивчати хореографію та заздалегідь продумувати свій сценічний образ.

Попри те, що голос дається нам від природи, без старанності, цілеспрямованості та бажання пізнати всі ази цього мистецтва людина ніколи не матиме вагомих досягнень – так вважає М. Й. Єрошевський.

Додатковими заняттями вже з 4-річного віку стають уроки іноземної мови, адже до репертуару майбутніх співаків входять не тільки українські та російські пісні, а й іншомовні, починаючи від славетної англомовної класики та закінчуючи хітами французької співачки Патрісії Каас.

Аби вступити до школи, діти мають скласти профільний іспит. На одне місце претендують 3–4 юних талантів. Ті, кому таки вдалося вразити членів журі, упродовж усього періоду навчання повинні завзято працювати. Заняття в школі відбуваються щонайрідше тричі на тиждень, кожне з них триває по декілька годин. Проте навчання цим не обмежується – без старанної роботи поза межами школи великих успіхів годі досягти, тому учні мають виконувати домашні завдання.

За словами М. Й. Єрошевського, вихованці, котрі лінуються виконувати завдання, дані викладачами, або стають на пасивну позицію під час навчання, не виявляючи аніякої зацікавленості до своїх виступів, можуть бути відраховані зі школи. Так, протягом року така перспектива чекає на приблизно 20 дітей, на місце яких миттєво знаходяться цілеспрямовані й обдаровані учні.

Бонусом для старанних учнів, які успішно закінчили школу, є подальше навчання у відповідних вищих навчальних закладах – консерваторії, Академії естрадного мистецтва тощо.

Цікавий факт: відомі співачки І. Білик та Т. Овсієнко – вихованці школи. У своїх інтерв'ю вони нерідко згадують словами вдячності своїх викладачів, що засвітили зелене світло їхній вдалій кар'єрі.

Деякі успішні вихованці переїхали жити та працювати до Франції й Італії. Яскравих талантів можна побачити й серед наймолодших учнів. Показовим прикладом є 8-річний А. Шавлюк, який уже сьогодні має у своєму арсеналі купу почесних нагород. Цей обдарований, жвавий хлопчина став призером

Міжнародного конкурсу „Дитяча нова хвиля” та Слов’янського базару 2013 року [28].

Є гарний вислів: „Якщо хочеш, щоб робота виходила добре – роби її з душею”. Саме за таким принципом працює колектив Перевальської дитячої школи мистецтв, що на Луганщині. Талановиті педагоги поставили собі за мету дати якомога більшій кількості дітей загальне естетичне виховання і виростити духовно розвинену особистість. Над цими завданнями в школі працює не тільки педагогічний, але й адміністративно-технічний персонал.

Перевальську школу мистецтв було відкрито 1965 року. Спочатку це були музична та художня школи, які в 1996 році реорганізували в дитячу школу мистецтв. Відкривав школу і був першим її директором М. Г. Титаренко. Професіоналами стає десята частина випускників закладу, інші діти на багато років залишаються активними „слухачами”. Так, бажаючи навчатися грі на музичному інструменті, дитина, прийшовши в школу і зважаючи на успіхи своїх друзів у хореографії або в заняттях образотворчим мистецтвом, сама починає займатися суміжними видами мистецтв. За активної підтримки педагогів багато дітей навчаються одночасно на 2-х, а то й 3-х відділеннях.

Якісну підготовку дитячих колективів, заняття в класах за фахом, розкриття творчих здібностей дітей при контингенті учнів у 630 осіб, які навчаються на трьох відділеннях (музичному, художньому і хореографічному), забезпечують на сьогоднішній день 42 викладача, 22 з яких – викладачі вищої, I та II кваліфікаційних категорій і 15 адміністративно-технічних працівників.

За роки існування документ про закінчення школи отримали близько 1500 учнів, з яких понад 200 продовжили навчання у вищих навчальних закладах культури і мистецтв і присвятили своє життя служінню мистецтву. Як показник якості роботи установи – 4-та частина працюючих у школі викладачів – випускники школи.

Понад 30 років при школі існує ансамбль народних інструментів „Обрій” у складі викладачів під керівництвом І. Г. Чумак. Ансамбль неодноразово займав призові місця на обласних оглядах-конкурсах творчих колективів шкіл естетичного виховання, всеукраїнських фестивалів. Більше того, у 2007 році на базі Перевальської ДШМ було організовано зведений хор викладачів шкіл естетичного виховання району „Берегиня” (керівник Л. М. Воскобой), який з перших днів існування є активним учасником всіх районних та міських заходів.

Як визнання досягнень творчих досягнень викладачів у 2011 році обом колективам було присвоєно почесне звання „Народний колектив”.

На виконання районної програми „Мистецька освіта Перевальщини”, протягом останніх чотирьох років проводилася реконструкція колишньої будівлі будинку побуту задля розміщення в ній дитячої школи мистецтв. На

проведення цих робіт з районного бюджету було виділено понад п'ять мільйонів гривень, з бюджету обласної ради – 500 тис. грн. Закуплено обладнання та меблів для приміщень школи на суму близько 800 тис. грн. Також у 2012 році з нагоди початку навчального року, депутат обласної ради Р. Мірошник подарував школі мистецтв комплект електроінструментів та звукопідсилюючої апаратури для вокально-інструментального ансамблю [29].

На жаль, коли йдеться про фінансове забезпечення закладів освіти сфери культури, частіше доводиться констатувати недостатність уваги з боку держави у цьому питанні.

Про це, а також про майбутнє системи професійної позашкільної освіти для дітей та юнацтва поділився своїми думками із читачами газети „Дзеркало тижня” Голова всеукраїнської ради директорів шкіл естетичної освіти, директор Київської дитячої музичної школи № 35 О. Шаліт.

На сьогодні статистика щодо загальної кількості шкіл творчого виховання в Україні така: загалом в Україні налічується 1466 навчальних закладів. Вони, звісно, розподілені нерівномірно. Наприклад, у всій Автономній республіці Крим лише 67 шкіл, а ось у Києві – їх 56. Причому різних напрямів.

За деякими підрахунками приблизно на 90% школи фінансує держава й на 10% – батьки. Собівартість навчання однієї дитини становить від 1300 до 2800 грн. Це при тому, що рівень мінімальної заробітної плати (станом на 01.01.2013) – 1417 грн.

Нині плата за навчання в Києві – максимум 150 грн., мінімум – 70. У регіонах вона набагато нижча – від 35 до 70 грн. Приміром, у Київській ДМШ № 35, директором якої керує О. Шаліт, плата за навчання на престижних музичних інструментах – фортепіано, гітарі – становить 120 грн. Коли під час вступних іспитів запитують, скільки треба буде платити, батьки кажуть, що не матимуть можливості оплачувати навчання. Вибір – або купити зайву пару взуття дитині, або водити її в музичну школу.

Школі останніми роками виділяють кошти лише на енергоносії та заробітну плату. А мийні засоби, канцелярські товари – все купується за гроші батьків. „При мінімальній заробітній платі 1417 грн. жоден батько не зможе платити від 1300 до 2800 грн. на місяць за навчання своєї дитини. Отож, якщо плата за навчання зрівняється з собівартістю освіти, в Україні творчих шкіл взагалі не залишиться”, – висловлює свої побоювання директор.

З іншого боку, оплата праці викладачів, котрі працюють у цій же сфері за кордоном, приміром у Німеччині, становить 20 євро за 30 хвилин роботи. Натомість ставка вітчизняного педагога, який має кваліфікацію „спеціаліст вищої категорії”, складає всього 1806 грн. Причому, вища категорія присвоюється педагогові, вихованці якого вступають до музичних училищ,

стають лауреатами всеукраїнських та міжнародних конкурсів тощо. Лише тоді атестаційна комісія присвоює педагогові вищу категорію.

А тим часом, охочих навчатися у творчих школах не меншає. Наприклад, сьогодні в школі № 35 навчаються 350 учнів. Є конкурс. Та ситуація така, що на наступний навчальний рік школа прийматиме одного з десяти охочих навчатися. Відповідно до державного замовлення, приймальна комісія може прийняти лише певну кількість дітей. „Тут усе складно, – зауважує директор музичної школи, – адже для того, щоб збільшити контингент бодай на одного учня, потрібне рішення Київради”.

Якщо в Києві картина більш-менш очевидна, то в регіонах багато що залежить від волі чи навіть свавілля місцевої влади. У цьому, на погляд Голови всеукраїнської ради директорів шкіл естетичної освіти, вбачається не скільки проблема відсутності певної ідеологічної доктрини в країні, скільки відсутність професіоналізму й елементарної культури у чиновників [30].

Ситуація дуже прикра з огляду на те, що успіхи такої системи дитячого виховання як в Україні, не має жодна держава світу. Це підтверджується великою кількістю перемог учнів наших музичних шкіл, серед яких і лауреати міжнародних конкурсів, і володарі Гран-прі різних музичних змагань. До речі, успіхи юних українських талантів треба було б частіше освітлювати в засобах масової інформації, популяризувати їх високі досягнення, як це робиться по відношенню до спортивних перемог наших олімпійців.

З огляду на вищенаведене, можна зробити наступні висновки. В Україні впродовж ХХ ст. було створено широку і порівняно досконалу систему мистецької освіти й виховання. Якщо відкинути тоталітарні ідеологічні шори, в рамках яких ця система функціонувала, то й нині за своєю структурою і мережею, сутністю і змістом нею можна було б пишатися. Але для цього треба вивести освітньо-виховні заклади з бідності і рішуче піднести соціальний статус учителя-вихователя як у моральному, так і в матеріальному плані.

Останнім часом помітною стала тенденція ігнорування національних надбань у царині мистецької освіти та естетичного виховання, водночас у суспільстві спостерігаються випадки сліпого копіювання, механічної екстраполяції чужого досвіду – своєрідне „мавпування”.

Серед чинників, які впливають на розвиток і виховання особистості, все більшою стає частка засобів масової інформації. Вони стали доступними для всіх верств населення. Розмірковуючи над особливостями їхнього впливу на молоде покоління з педагогічного погляду, доводиться констатувати, що вони нерідко (особливо телебачення) приносять більше шкоди в сенсі морально-духовного становлення молодого покоління, ніж користі. Засилля на телевізійних екранах картин жорстокості, аморальності, легковажного

ставлення до життя, насильства, негативізму навіть в інформаційних програмах, пропагування безкінечного дозвілля без праці, низької загальної, душевної, мовної й етичної культури – все це аж ніяк не сприяє розв'язанню завдань всебічного гармонійного виховання підростаючого покоління [31].

На думку багатьох експертів, Україна має повністю переформатувати своє ставлення до культури, яка має бути базисом, фундаментом, а не надбудовою суспільства. Будь-яка країна, що не має належного ставлення до культури, зрештою програє.

В першу чергу, термінової корекції потребує законодавство. Адже існує багато законів, які носять більше декларативний характер та мають безліч невідповідностей, розбіжностей тощо. До таких можна віднести, зокрема, закон „Про благодійність”. У нас в країні довго і багато говорять про меценатство, про необхідність закону, який би по-справжньому заохочував до цього процесу широке коло підприємств та організацій. Але закону досі немає, а всі кошти, що надходять від благодійників, оподатковуються на загальних підставах. Хоча у цивілізованому світі меценати всіляко заохочуються державою на всіх рівнях – від соціального до матеріального [32].

У цілому ж, система художньо-естетичної освіти та виховання у нашій державі має відкритий характер і широкий простір для вдосконалення, відродження кращих національних культурних традицій, впровадження найсучасніших інноваційних ідей. Головне, щоб нагальну потребу в кардинальних змінах у цій сфері відчували й усвідомили не тільки представники вузького кола фахівців – науковців і педагогів-практиків, – але й посадовці на всіх рівнях державного управління, усі, хто причетний до виховання дітей і молоді – майбутнього країни. Адже перспектива України – тільки в духовності.

Список літератури

1. Піскорська Т. Естетичне виховання та естетична свідомість школярів [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>

2. Карловас О. Формування естетичної культури особистості в процесі естетизації освіти [Електронний ресурс]: сайт „Наукова бібліотека Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля”. Режим доступу: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2735/1/Karlovas.pdf>

3. Указ Президента України „Про Національну доктрину розвитку освіти” [Електронний ресурс] : сайт „Верховна Рада України”. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

4. Гуртки [Електронний ресурс] : сайт „Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола”. Режим доступу : <http://www.gi.edu.ua/dozvillja/gurtky.-html>

5. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]: сайт „Офіційний веб-сайт Житомирського обласного інституту післядипломної освіти”. Режим доступу : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=433

6. Ягненкова Н. Эстетическое воспитание. Актуальная вечная проблема / Надежда Ягненкова [Електронний ресурс] : сайт „Фестиваль педагогических идей „Открытый урок”. Режим доступу : <http://festival.1september.ru/articles/314994/>

7. Система культурно-мистецької освіти [Електронний ресурс]: сайт „Міністерство культури. Всеукраїнська Рада директорів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)”. Режим доступу: <http://rdestet.ho.ua/>

8. Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) потребують уваги з боку держави [Електронний ресурс]: сайт „Міністерство культури. Всеукраїнська Рада директорів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)”. Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article.jsessionid=579E2D5D4E41005FABAC2BB58B8EE7FE?art_id=50028&cat_id=44731

9. Київська академія мистецтв: зали як музей, студенти-поліглоти і демократія для всіх [Електронний ресурс] : сайт „Факти”. Режим доступу : <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1468613>

10. Київська дитяча академія мистецтв [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kdam.kiev.ua/>

11. Історична довідка [Електронний ресурс] : сайт „Державна художня середня школа імені Т. Г. Шевченка”. Режим доступу : http://dergartschool.kiev.ua/?page_id=12

12. Долеско С. Опішнянський Колегіум Мистецтв / Світлана Долеско [Електронний ресурс] : сайт „Центр української культури та мистецтва”. Режим доступу : <http://dolesko.com/spip.php?article451>

13. Безугла І. Державна спеціалізована художня школа-інтернат І–ІІІ ступенів „Колегіум мистецтв у Опішні” / Інна Безугла [Електронний ресурс] : сайт „ТК „Місто”. Режим доступу : <http://opishnyainfo.vv.si/?p=879>

14. Кеда О. VII Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль „Опішне – 2013” / О. Кеда [Електронний ресурс] : сайт „Зіньківська районна рада”. Режим доступу : <http://rada-zinkiv.com.ua/the-news>

15. Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М. В. Лисенка. Спеціалізована музична школа [Електронний ресурс] : сайт „Music review. Ukraine”. Режим доступу : <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf>

16. Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені С. Крушельницької [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://muzschool-sk.at.ua/>

17.Модест Менцінський – гідний нащадок славетного пращура [Електронний ресурс] : сайт „Мистецтво без кордонів”. Режим доступу : <http://jerzy-fomenko.livejournal.com/>

18.Історія та сучасність [Електронний ресурс] : сайт „Школа Столярського. Одеська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені професора

П. С. Столярського”. Режим доступу : <http://stolyarskogo-school.blogspot.com>

19.Нємцова І. А. Сторінки історії Харківської середньої спеціальної музичної школи-інтернату / І. А. Нємцова [Електронний ресурс] : сайт „Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат”. Режим доступу : <http://www.music-school.kh.ua/history.html>

20.Харківська музична школа-інтернат отримала в подарунок коштовну скрипку [Електронний ресурс] : сайт „Культурная столица”. Режим доступу : <http://culture.kharkov.ua/ru/node/7515>

21.Моргоч О. Подаруймо дитині скрипку: звернення [скрипкового майстра з м. Кіцмані Чернівецької обл.] до скрипкових майстрів України [із закликом взяти постійне шефство над музичними школами та забезпечити юних скрипа-

лів якісними музичними інструментами] / Орест Моргоч // Сл. Просвіти. – 2013. – 12–18 верес. – С. 14.

22. Олійник Л. Сільські вундеркінди: на українській батьківщині знаменитого композитора відбувся XI Відкритий дитячий музичний конкурс пам'яті

П. І. Чайковського: [підсумки конкурсу] / Леся Олійник // День. – 2013. – 15–16 листоп. – С. 14.

23. Вертіль О. Плата за мецената / Олександр Вертіль // Уряд. кур'єр. – 2013. – 20 лип. – С. 3.

24. Соломка О. У кобзарі б я пішов – хай мене научать! / Ольга Соломка [Електронний ресурс] : сайт „Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола”. Режим доступу : <http://chask.net/?p=5941>

25. Пасько І. Світлої пам'яті директора єдиної кобзарської школи в Україні / Ірина Пасько // День. – 2012. – 4 верес.

26. Нечепач В. Квіти для матері Кобзаря / Василь Нечепач ; [інтерв'ю вів] П. Антоненко // Сл. Просвіти. – 2013. – 26 верес.–2 жовт. – С. 16.

27. А в Малій Білозерці отак витанцьовують гопаки! / [підгот.] В. Московцева // Запоріж. правда. – 2013. – 8 серп. – С. 10.

28. Редька Г. Огранка для талантів / Ганна Редька // Вечір. Київ. – 2013. – 21 листоп. – С. 24.

29. Чайка Л. Здець воститывають всесторонне естетически развитую личность / Лариса Чайка // Луг. правда. – 2013. – 14 мая.

30. Шаліт О. Естетичне виховання під дудку Мінфіну / Олександр Шаліт ; [інтерв'ю взяла] К. Константинова // Дзеркало тижня. – 2013. – 18–24 трав. – С. 1, 14.

31. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання / В. Л. Омеляненко [Електронний ресурс] : сайт „Українські підручники онлайн”. Режим доступу:http://pidruchniki.ws/15660212/pedagogika/zavdannya_vsebichnogo_garmoinynogo_rozvitku_osobistosti_umovah_polikulturnoyi_osviti

32. Струтинський Б. Зелене світло для культури або Яких заходів варто вжити? / Богдан Струтинський // День. – 2014. – 13 берез.

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

голов. бібліограф

відділу наукового аналізу

і узагальнення інформації

Підписано до друку 03.04.2014. Обл.-вид. арк. 2,0. Б/т. Зам. 44. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278-85-12